

БЕНЕДИКТ ДИБОВСЬКИЙ (12. V. 1833—31. I. 1930)

Бенедикт Дибовський народився 12 травня 1833 р. у селі Адамарині Новогрудського р-ну (колишнього Мінського повіту) Гродненської області (колишньої Мінської губернії) у сім'ї дрібного поміщика (за оцінкою інших — середнього дворянина).

Після закінчення Мінської гімназії у 1853 р. Б. Дибовський вступив на природничо-медичний факультет Тартуського (Дерптського) університету (Естонія). З 1857 р. навчався у Бреславському університеті (сьогодні м. Вроцлав у Польщі), звідки виїздив в експедиції для вивчення риб і ракоподібних на Адріатичне море та водойми Німеччини. У 1858 р. переїхав до Берліна, де 18. 01. 1860 р. захистив докторську дисертацію „Commen-tationis de parthenogenezi specimen" і став професором зоології Варшавської головної школи. В 1861—1862 рр. вивчав коропових риб Прибалтики, про яких опублікував монографію „Verzuch einer Monographie der Cyprinoiden Livlands". Її ж у 1862 р. захистив у Тартуському університеті як другу докторську дисертацію. Став ад'юнкт-професором зоології та порівняльної анатомії Головної школи у Варшаві. За участь у підготовці польського постановня 1863 р. Дибовського навесні 1864 р. арештували і засудили на смертну кару через повшання. Лише за стараннями видатних німецьких учених — проф. Рейхерта, проф. Грубе і видатного політика Бісмарка смертна кара була замінена на заслання у Сибір на 12 років. На вокзалі, перед відправленням, рідні та знайомі передали йому мікроскоп і різні речі, потрібні для лікування, наукової роботи. 10.08.1864 р. почалася подорож Дибовського до місця відбування каторги. З Петербурга через Москву до Нижнього Новгорода, а далі — до Іркутська. До весни 1865 р. був в Іркутській тюрмі, а пізніше — у с. Сиваково поблизу Чити. Довший час Б. Дибовський працював там лікарем. Йому дозволяли без конвою відвідувати хворих. Будучи в насланні, кожну вільну хвилину він присвячував вивченню фауни Сибіру. Пізніше, коли його перевели до с. Дарсуня, примусових робіт уже не було. Поки-що неофіційно, але фактично каторга скінчилася.

Для вивчення Східного Сибіру йому в 1866 р. відновили громадянські прана і запропонували виконувати обов'язки лікаря. Дибовський отримав можливість проводити дослідження птахів, риб і ссавців. Восени 1868 р. він переїхав до Іркутська, а пізніше поселився у маленькому селі Култук і почав всебічно досліджувати озеро Байкал при деякій технічній підтримці Російського Географічного товариства. Ці дослідження тривали монад 3 роки. їхнім результатом стала монографія „Beitrage zur naheren Kenntniss der in dem Baikal-See vorkommenden niederen Krebse aus Gruppe der Gammariden".

У 1869 р. В. Дибовський разом із Н. Пржевальським узяв участь у до слідженні басейну Амура, збирав рослини для гербарію царівни, яка ці кавилася флорою Уссурійського краю. Разом із В. Годлевським і М. Ян Ковським обстежуй південні райони Уссурі. Звідти він повернувся до Ір-кутська, де опрацював зібрані матеріали, потім почав подорож донкола

Байкалу. Подався до Старого Цурухатум над р. Аргунь, де провів весну і частину літа, а 9 серпня виїхав на Амур на збудованому разом з М. Янковським і В. Годлевським човні. Допливли до м. Благовещенська, а тоді вже кораблем „Інгода” прибули до Хабаровська. В серпні 1874 р. виїхав до Владивостока, а звідти — на острівець Аскольд, на якому проводив фауністичні збори. На зиму повернувся на затоку Петра Великого.

У 1876 р. з Іркутська було отримано звістку, що Б. Дибовському, В. Годлевському і М. Янковському дозволено повернутися на батьківщину. Завдяки старанням видатних учених царський уряд звільнив їх із заслання, відновив і у правах. Але захоплений науковими дослідженнями Б. Дибовський не поспішав повертатися, а приступив до організації екс педиції на Камчатку. У серпні 1873 р. з Іркутська поїхав до Варшави, звідки у складі експедиції мав їхати на Камчатку як урядовий лікар.

Праця Б. Дибовського була високо оцінена Російським Географічним товариством, за що він був нагороджений Золотою медаллю, а в 1878 р став дійсним членом цього Товариства. Дибовському виділили кошти та необхідні прилади для проведення досліджень на Камчатці. З Петербурга він виїхав 10. 01. 1878 р., на два дні затримався у Москві, пізніше в Нижньому Новгороді. Звідти виїхав до Казані, а потім — Тюмень, Омськ, Томськ, Іркутськ. В Іркутську перебував упродовж 7.02.—27.03.1879 р., де досліджував фауну Байкалу і надсилав до Варшави наукові збори. Відіславши всі збори, кораблем відплив до Петропавловська-на-Кам-чатці, де працював понад 4 роки (до 1883 р.), поєднуючи лікарську працю з науковими дослідженнями. Тут Дибовський заснував лікарню для прокажених і сифілітиків, допомагав місцевому населенню, боровся з епідеміями. 5 разів об'їхав півострів і Командорські острови. Проводячи етнографічні дослідження, дав опис кліматичних умов, описав ріки, озера, рослинний і тваринний світ, давав рекомендації щодо розвитку сільського господарства. Детально охарактеризував Командорські острови, приділяв увагу акліматизації там цінних дерев, північних оленів, коней, собак. Дбав про побут мешканців Камчатки і Командорських островів, намагався піднести духовну культуру тубільців, боровся іі алкоголізмом, акліматизував на Камчатці кіз і кроликів, а на острові Берінга — північних оленів та коней. Тут же шукав останків морської корови, що йому тривалий час не вдавалося.

У 1883 р. Львівський університет запросив Б. Дибовського на посаду завідувача кафедри зоології на філософському факультеті (тепер біологічному). Приїхав дослідник із багажем 60 ящиків, у яких привіз розмаїті експонати. У Львові професор організував зоологічну лабораторію, заснував Зоологічний музей, якому передав численні експонати, зібрані в Сибіру. У грудні 1903 р. на Камчатку зі Львова прибула археологічна експедиція, яка після повернення привезла Б. Дибовському в знак вдячності від алеутів скелет морської корови, який зберігається тут до цього часу. Крім того, професор отримав ще 2 скелети морської корови: один з них він подарував Інституту порівняльної анатомії Варшавського університету, а другий — музею у Відні. Колекцію людських черепні камчадалів та айнік Дибовський подарував антропологічному музеєві Краківського університету.

У 1906 р. Бенедикт Іванович пішов на пенсію і, будучи па заслуженому відпочинку продовжував науково-дослідну роботу. всебічно досліджував озера Польщі та поліські озера Західної України й Білорусі.

Війна 1914 р. застала Дибовського в Білорусі біля Новогрудка, у маєтку його сестри, у Нянькові. По війні дім у Львові, де він мешкав, був на-нівзруйнований і пограбований. Вчений знову береться до роботи і поступово налагоджує зв'язки з ученими Сибіру, які присилають йому матеріали для опрацювання. Він далі цікавиться Камчаткою й особливо Байкалом, дає різним ученим чимало цінних порад.

У 1927 р. АН СРСР вибрала Б. Дибовського членом-кореспондентом. Окрім того, він був почесним доктором Варшавського і почесним професором Вільнюського університетів.

Коли Дибовському виповнилося 95 років, ювіляра вітало Наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке побажало йому ще довгих років життя і творчої праці на благо науки. Цей документ зберігається при вході в Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка, поряд з його портретом і біографією.

Серед численних праць Дибовського варто відзначити також: Zur Kenntniss der Fischfauna des Amurwassersystems (Viena, 1872), Beschreibung der Phoca baicalensis (Irkutsk, 1878), Remarques sur les oiseaux de Kamtschatka et des iles Commandors (Paris, 1882), Gammariden des Baikales (Krak6w, 1924), Contributions a la connaissance des mollusques du lac Baical (Lwow, 1925) „Об измерении глубины оз. Байкал, совершенном в 1871 г." (Irkutsk, 1871).

1 січня 1930 р. видатний природодослідник Бенедикт Дибовський помер. Його поховано у Львові на Личаківському цвинтарі серед учасників польського повстання 1863 року. Все своє життя вчений провадив науково-дослідницьку роботу, саме тому деякі його наукові праці побачили світ уже після його смерті.

Роман ПАВЛЮК, Йосиф ЦАРИК, Ігор ШИДЛОВСЬКИЙ